

רוצים שלום עם המורדים? אז בלי שלום לנשק

שלחו להדפסה

מתכון לשלום
בית

גם כשארגוני מורדים בעולם מוכנים לשלום, עדיין קשה להם לסמוך על כך שהמדינה שבה הם נלחמים תהיה נאמנה להתחייבויותיה, ולכן השארת הנשק אצלם נתפשת כעירבון שההתחייבויות יקוימו. האם בקולומביה זה יעבוד?
ד"ר ג'יימי לוין

לחצו כאן
להגדיל הטקסט

באל סלבדור לא התקשו על פירוק נשק והשלום עדיין שורר (צילום: EPA)

לעשות שלום בלי להגיד שלום לנשק: בשנת 1992, בפארק צ'פולטפק, שכיית חמדה במכסיקו סיטי, נחתם, בתיווכו של האו"ם, הסכם שלום בין ממשלת אל סלבדור לבין קבוצת המורדים "חזית פרבונדו מארטי לשחרור לאומי" (FMLN). "הסכמי צ'פולטפק", כפי שהם נודעים היום, לא רק ששמו קץ למלחמת אזרחים שנמשכה יותר מעשור, אלא גם הובילו לעידן חדש בניסיונות לפתרון סכסוכים.

• עוד חדשות מעניינות בעולם בדף הפייסבוק של דסק החוץ

משוחרר מהיריבויות המנטרלות של המלחמה קרה, היה האו"ם חופשי כעת להתערב באופן פעיל להסדרת סכסוכים אלימים תוך מדינתיים, סכסוכים אשר גאו עם קץ המלחמה הקרה. למעשה, האו"ם שיגר יותר משימות שמירת שלום מאז סיום המלחמה הקרה מאשר בארבעים וחמש השנים הקודמות גם יחד. זאת ועוד, שעה ששימות שמירת שלום טרם סיום המלחמה הקרה נטו להיות פסיביות - ועסקו בעיקר בניטור תנאי הפסקות האש בין המדינות לאורך גבולות מסומנים בבירור - הרי ששימות השלום של האו"ם בתקופה שלאחר קץ המלחמה הקרה הפכו שאפתניות הרבה יותר וכללו מנדט לא רק לשמור על השקט, אלא גם לאכוף שלום בתוך מדינות הרוסות מסכסוכים, לעקר משברים הומניטריים ולבנות מחדש אומות שנחרבו במהלך הקונפליקט.

קרובים להסכם שלום. רודריגו לונדונו מארגון המורדי FARC, נשיא קובה ראול קסטרו ונשיא קולומביה חואן מנואל סנטוס (צילום: AP)

אחת הפרקטיקות שהפכו מרכזיות במה שמכונה מאז "שמירת שלום מדור שני" היא הפרקטיקה של פירוק הלוחמים מנשקם. כמעט כל התערבות של האו"ם לאחר "הסכמי צ'פולטפק" כללה גם הוראות לפירוק נשק. ברקע התביעה לפירוק נשק עומדת הנחת היסוד הפשוטה שנשק מוביל לסכסוך, ושעל כן יש למגרר כדי להביא סכסוך פנימי אלים לסימו. נטרול האמצעי שבעזרתו לוחמים נלחמים יוביל את הלוחמים לשעבר, גם אם מחוסר ברירה, להתחייב לשלום.

מורדים יעדיפו לעכב מו"מ או לרמות על פני ויתור על נשק

בפועל, עם זאת, מאמצי פירוק נשק צלחו רק לעתים נדירות. צדדים לוחמים נוטים שלא להתפרק מנשקם, גם כשלאורה הם מסכימים לעשות זאת. ואכן, למרות היישום של פרוטוקולים לפירוק נשק, כמויות נשק מדאיגות נותרו גם עם סיום הקרבות במקומות כמו אנגולה, הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו, האיטי, חוף שנהב, ומוזמביק.

ההתקשות לכלול פירוק נשק כחלק מהסכם לסיום מלחמה, פועלת למעשה לעתים קרובות כחסם למאמצי שלום. בקולומביה, לדוגמה, החשש המתמשך מההשלכות האפשריות של פירוק נשק הוביל להתמשכותו של הסכסוך שעה שמנהיגי המורדים גררו את רגליהם סביב הדרישה לוותר על נשקם. פירוק נשק אכן מתגלה כסוגיה קשה לפתרון באופן דומה לסוגיות אחרות כגון חלוקה מחדש של אדמות, תביעה בגין פשעי מלחמה, וניסוח כללים חדשים לבחירות, ונתפש לעתים קרובות כאחד מהנושאים הנפיצים ביותר עבור הנושאים ונותנים.

האפשרות של פירוק נשק יוצרת חוסר ביטחון עמוק עבור חלק מהשחקנים הלא-מדינתיים. הנשק נתפש אצל הלוחמים כעירבון שהמדינה אכן תעמוד בהתחייבויותיה כלפיהם, וויתור על הנשק כמוהו כאיבוד הערבויות. גם כאשר הם מוכנים לשלום, עדיין קשה ללוחמים לשעבר לסמוך על כך שהמדינה תהיה נאמנה להתחייבויותיה. על כן מעדיפים הלוחמים, לעתים קרובות, לעכב את תהליך המשא ומתן או לרמות ממש בשלב היישום של ההסכם מאשר להישאר מפורקים מנשק וחסרי הגנה.

(צילום: EPA)

פיקוח ואכיפה באמצעות צד שלישי, כמו זאת שכאמור מספק האו"ם, נועדו להעניק ערבויות שהצדדים הלוחמים אינם מסוגלים להציע זה לזה ובכך לספק את מידת האמון והביטחון ההכרחיים להצלחת ההסכמים. אבל ערבויות אלו מתגלות באופן היסטורי כחסרות שיניים. הדור השני של שמירת השלום מתאפיין במשימות שמחזיקות מעמד רק זמן קצר, אין בהן מספיק כוח אדם ואין להן מספיק משאבים. בצילים של גירעונות תקציביים מתמשכים וביקוש הולך וגובר למשימות כאלה בעידן שלאחר המלחמה הקרה, המשאבים המוגבלים של האו"ם מצומצמים במיוחד.

למרות הפניות האחרונות של מזכ"ל האו"ם באן קי מון לקהילה הבינלאומית, לא סביר שזו תירתם לספק את התקציבים הנדרשים ואת המחויבות לגייס כמות מספקת של כוחות שמירת שלום שיש להם מנדט להשתמש בכוח במידת הצורך. ללא תנאים אלה סביר כי העידן החדש בגלום בהבטחה שב"הסכמי צ'יפולטפק" לא יצליח להתמש.

בצפון אירלנד ובאל סלבדור שמרו על הנשק

אחרי דור של התערבויות שמירת שלום בעייתיות, עכשיו הגיעה העת לחפש חלופות לפירוק נשק. פתרון אחד הוא לאפשר ללוחמים לשמור על נשקם במהלך תהליך השלום. זה קרה בכמה מקרים, כולל בצפון אירלנד ואל סלבדור. גם המחתרת האירית (IRA) וגם ה-FMLN המשיכו להחזיק במצבורים קטנים של נשקים למרות ולאחר שהסכימו להתפרק מנשקם. בדוגמאות אלה נשמר נשק בניגוד להסכמים, ואיים למעשה לפורר את התהליך כולו. אך זה לא קרה, והשלום ממשיך לשרור.

גם באירלנד וגם באל סלבדור, כלי הנשק היוו תעודת ביטוח אמינה יותר מערבויות צד שלישי ואפשרו ללוחמים לקחת את הסיכונים שכרוכים בעשיית שלום. רק לאחרונה, [נפתר המבוי הסתום בקולומביה](#), כשארגון "הכוחות המהפכניים המזוינים של קולומביה" (FARC) הסכים להניח את נשקו ולא לעשות בו שימוש, במקום המחויבות המרחיקה יותר להתפרק כליל מנשקו. ההסכם, שכרגע עוד נמצא במשא ומתן, מתייחס כעת לנטישה של הנשק "dejaracion de armas", ניסוח מעורפל באופן מכוון שאין משמעו פירוק נשק מידי או מלא.

סוג כזה של עמימות יכול לאיים לחתור תחת התקדמות בטווח הארוך. אם מורדי FARC יחמשו את שורותיהם מחדש בעתיד, הם יפרו את רוח ההסכם, גם אם לא את מילותיו. המשך החזקת הנשק חייב, לפיכך, להיות מדוד ורשמי; כדאי שמורדים יורשו לשמור על מספיק נשק כדי להגן על עצמם, אבל לא מספיק כדי להתחיל מחדש במלחמת אזרחים. והם צריכים לעשות זאת בגלוי ובשקיפות כדי שלא לערער את האמון בין הצדדים או לתרום לסחר בלתי חוקי בנשק.

בעוד שהחזקה בנשק עשויה להיתפש באופן שלילי אצל רבים, במיוחד כשהוא בידיים של מי שידועים לשמצה בהפרות זכויות אדם כמו אנשי FARC, הרי שלעמים קרובות, האלטרנטיבה גרועה הרבה יותר - האלימות וחוסר היציבות המתמשכת של סכסוך תוך-מדינתי עקוב מדם. פירוק נשק פעמים רבות מבוסס על דחף הומניטרי אצילי, אבל הוא גם יכול להוות פגיעה בסיכויים לשלום. זו עלולה להיות המורשת האמיתית של צ'יפולטפק.

ד"ר ג'יימי לוין הוא עמית פוסט-דוקטורט של קרן עזריאלי במכון הארי ס. טרומן לקידום השלום ובמכון דיוויס ליחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים. מחקרו מתמקד בפרקטיקת פירוק נשק במלחמות אזרחים. עבודותיו ראו אור ב"הארפר'ס", "טורונטו סטאר", "הפוסט הלאומי", "הארץ" ו"גרזלם פוסט"

[המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס](#) באוניברסיטה העברית בירושלים מפרסם בשיתוף פעולה עם ynet את מדור "מגלים עולם", שבו מופיעים מאמרי פרשנות ועמדה של חוקרים מרחבי העולם בתחום היחסים הבינלאומיים

[חדשות ב-SMS](#) - עדכונים מחדר החדשות של ynet ישירות לסלולרי שלכם.

תגיות: [מגלים עולם](#) | [קולומביה](#) | [אל סלבדור](#)
[חזרה](#)